
Т. І. АРТЬОМОВА,
*доктор економічних наук,
головний науковий співробітник відділу економічної теорії
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”
(Київ)*

ГЛОБАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЛІДЕРСТВО У КОНТЕКСТІ ЦІННІСНОГО АНАЛІЗУ

Зазначено, що переформатування сил і центрів глобального політико-економічного впливу пов'язане з посиленням позицій Китаю у світовому господарському просторі. Показано, що при цьому ціннісна доктрина Китаю залишається традиційною. Підкреслено, що не зростаюча економічна могутність сама по собі, а ідейні переваги Заходу, зокрема США як центру професіональних економічних досліджень, зумовлюють глобальну гегемонію.

T. I. ARTOMOVA,
*Doctor of Econ. Sci.,
Principal Researcher of the Department of Economic Theory,
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
(Kyiv)*

GLOBAL ECONOMIC LEADERSHIP IN THE CONTEXT OF VALUE ANALYSIS

It is noted that reformatting the forces and centers of global political and economic influence is associated with the strengthening of China's position in the world economic space. It is shown that the value doctrine of China remains traditional. The author emphasizes that, not the growing economic power in itself, but the ideological advantages of the West, in particular the US as a center for professional economic research, determine the global hegemony.

Під впливом політико-економічних ініціатив нового президента США та його адміністрації в інтелектуальних колах значно активізувалися дискусії щодо трансформацій існуючого світового порядку. Для України інтерес становлять у першу чергу зміни в міжнародній торговельній політиці, і це цілком виправдано з точки зору збереження конкурентних переваг національної економіки. Проте проблема переформатування сил і центрів глобального політико-економічного впливу є не менш (а, можливо, більш) важливою в контексті формування стратегій поступального розвитку країни. Основна інтрига пов'язана з посиленням позицій Китаю у світовому господарському просторі.

© **Артюмова Тетяна Іванівна (Artomova Tetiana Ivanivna), 2017; e-mail: vobulimans85@bigmir.net.**

В обговорюваній Доповіді Дж. Фокс каже про те, що Д. Трамп оголосив Транстихоокеанське партнерство (ТТП) мертвим. Замість цього він обіцяє укласти чесні двосторонні торговельні угоди, які знову повернуть робочі місця і промисловість на американську землю, а також послаблять конкурентні позиції Китаю як одного з великих глобальних гравців. Посилаючись на думку економіста Р. Скотта, автор зазначає, що Китай, не будучи членом ТТП, вже має додатне торговельне сальдо з країнами партнерства, тоді як США – торговельний дефіцит з ними. Таким чином, закріплені у ТТП правила відкрили ширше "задні двері" ринку США для більшої кількості промислових і високотехнологічних товарів, вироблених у Китаї. На думку Дж. Фокса, спроби прихильників ТТП аргументувати збереження партнерства тим, що воно робить життя американців безпечнішим (наприклад, шляхом стримування впливу Китаю в Південно-Східній Азії), викликають ще меншу довіру. Крім війни, у США не більше способів зупинити Китай від домінування в Південно-Китайському морі, ніж у Китаю – зупинити США на Карибах. Наша торгівля з Китаєм уже сповільнилася через його торгівлю з сусідами. У будь-якому випадку ТТП посилює експансію економічної влади Китаю: внаслідок пом'якшення стандартів збільшилася частка експорту вироблених у Китаї товарів з країн ТТП до США, а разом з нею поповнюється і китайський доларовий запас, підсумовує автор.

Проте Пекін послідовно прагне до світового лідерства в різних сферах (від торгівлі до боротьби із змінами клімату), і протекціоністська риторика Д. Трампа може дати йому підстави перехопити прапор захисту глобалізації, пише журнал "Кореспондент" з посиланням на британське видання "Reuters". При цьому Китай у своїх коментарях не раз відмежовувався від натяків на перспективи перехопити традиційно американську роль глобального лідера, який несе відповідальність за майбутнє світу. Але останнім часом офіційні особи країни дедалі частіше висловлюються за можливість даних сценаріїв. Так, генеральний директор департаменту міжнародної економіки МЗС Китаю Чжан Цзюнь не виключає ймовірності того, що Пекіну все ж доведеться виступити в цьому амплуа – не тому, що Китай прагне до лідерства, а тому, що традиційні лідери, схоже, втрачають свої позиції, поступаючись йому місцем [1].

Економічний потенціал, успіхи, прорахунки і перспективи розвитку Китайської Народної Республіки є досить відомими та широко обговорюються в суспільних колах різного рівня, тоді як її ціннісні настанови як можливого глобального лідера не дістали в науковій літературі адекватного відображення. Через це необхідно в найзагальніших рисах прояснити ціннісні підстави сучасного китайського суспільства як глобального суб'єкта і активізувати в цьому напрямі наукові дослідницькі програми.

Розсудлива, освічена людина пострадянського простору сформувала власну думку про потенціал і можливості Китаю як глобального актора. Відповідно до таких уявлень, "китайський проект" у ряді своїх проявів є унікальним. На особливу увагу заслуговує не просто його довгостроковий

характер, але й монолітність. При цьому цілісність виступає початковою передумовою для реалізації глобальної місії Китаю, тоді як у всіх інших “проектах” (європейському, ісламському та ін.) вона розглядається як кінцева мета.

Проте відповідь на запитання, чого хоче сам Китай, не є такою очевидною, як у випадку з американським, ісламським або європейським “проектами”, бо виразної ідеології побудови китаєцентричного світу офіційний Пекін досі не запропонував. Традиційною стратегією Китаю є “домінування при дистанції” – вибудовування залежного і заінтересованого світу молодших партнерів, що дуже перекликається з нинішньою (хоча не настільки жорсткою) відстороненістю “від усіх інших” країн “золотого мільярда”. Китайське суспільство не бачить сенсу ні у винищуванні чужого, ні у його перетворенні, вважає автор [2]. Логіка його погляду на світ – це Стіна, а не Стріла; відсторонення від Хаосу, а не подолання його. Хоча розуміння того, що хаос поблизу власних кордонів слід розумно впорядковувати і розсіювати, безсумнівно, є її атрибутом.

Щодо іншого світу китайці можуть діяти ідеальним, на їх погляд, способом: не робити його досконалим, але привносити в нього гармонію і розумність. Вони надають перевагу “тихому формуванню діаспор” і отриманню контролю над фінансовими системами порівняно з гучними маршами військових, які піднімають прапори над чужими столицями. Такий “варварський” стиль китайському статичному світогляду є органічно чужим.

Усе це притаманне китайському “погляду на світ”. Для стороннього ж спостерігача китайський суспільний устрій має вигляд досконалого механізму з майже неймовірною лояльністю підданих. “Але для чого і в ім’я чого це робиться?” – запитує автор. І сам собі відповідає: створюється враження, що могутня модернізація відбувається ніби сама заради себе.

Досі Китай не мав релігії, яка б створювала інші глобальні “проекти”, але сьогодні він приховано готує себе до вселенської жертвовної місії. Вона не відома, але вже, подібно до потужного генератора, заряджає одну з найсильніших національних пристрастей у світі. Китай, по суті, не є “проектном”, він – “досконалий інструмент здійснення невідомого ще проекту”, підсумовує інтелектуал мережевого простору [2].

У цілому сьогодні, навіть з урахуванням несподіваних і рішучих політико-економічних кроків нового президента США та його адміністрації, ситуація, пов’язана з розподілом (перерозподілом) ролей і функцій глобального лідерства, залишається досить невизначеною. Так, у своїй книзі “Про Китай” Г. Кіссінджер пропонує Сполученим Штатам витончено піти в тінь, щоб уникнути конфлікту з Пекіном, який набирає сили [3]. Професор Принстонського університету, колишній радник віце-президента США А. Фрідберг, навпаки, вважає, що Вашингтон повинен зайняти жорстку позицію перед зростаючими амбіціями і потужністю Китаю [4]. На думку фахівців, ці два підходи наочно відображають розкол думок серед американської політологічної еліти з приводу стратегії щодо Піднебесної [5].

Усе це лише підтверджує справедливість того беззаперечного факту, що позиції нинішніх глобальних лідерів дійсно слабшають, вони дедалі менше здатні розумно впорядковувати не тільки глобальний економічний простір, але й систему власних внутрішньогосподарських відносин. У цих умовах "монолітна" розміреність "китайського проекту", підкріплена очевидними економічними досягненнями, може виявитися вельми затребуваною у світі. Як зазначають фахівці, "в умовах, коли катастрофічно руйнується суто ринкова модель сучасного капіталістичного світу, не можна виключати можливості, що саме Китаю вдасться поєднати у своїх інститутах і масовій суспільній практиці економічну ефективність з соціальною справедливістю, благо нації та держави — з гідністю, свободою, повноцінним життям людини" [6, с. 43]. Але чи дійсно Китай здатний взяти відповідальність за долі світу в епоху глобальних ринкових трансформацій, чи володіє він адекватним ціннісним спадком для здійснення назрілих структурних перетворень у світовій господарській системі? На перший погляд, багато в суспільному житті цієї країни дозволяє позитивно відповісти на ці запитання.

Так, сьогодні Китай, офіційно залишаючись однією з небагатьох у світі народних республік (держав), насправді піклується про виховання власного народу. І поступальний соціально-економічний розвиток китайського суспільства слугує найкращим доказом успішності реалізації його стратегічних планів і переваг ідеології, що не руйнувала минулих політичних традицій, але зміцнилася через асиміляцію конфуціанських цінностей. Відомим є список моральних заповідей громадянина КНР "Вісім чеснот і вісім пороків" *, свого часу запропонований Головою КНР Ху Цзіньтао:

1. Love the country; do it no harm (*Люби Батьківщину; не роби їй шкоди*).
2. Serve the people; never betray them (*Служи народові; ніколи не зраджуй його*).
3. Follow science; discard ignorance (*Йди за наукою; не будь невігласом*).
4. Be diligent; not indolent (*Будь старанним; а не ледачим*).
5. Be united, help each other; make no gains at others' expense (*Будь чуйним, допомагай кожному; не наживайся за рахунок інших*).
6. Be honest and trustworthy; do not sacrifice ethics for profit (*Будь чесним і порядним; не поступайся принципами заради наживи*).
7. Be disciplined and law-abiding; not chaotic and lawless (*Будь дисциплінованим і законотримним; ні — хаосу і беззаконню*).
8. Live plainly, work hard; do not wallow in luxuries and pleasures (*Живи просто, працюй старанно; не віддавайся розкоші та насолодам*).

* Восемь добродетелей и восемь пороков : материал из Википедии [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%8C_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B9_%D0%B8_%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%8C_%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B2.

Заслуговує на увагу також той факт, що в умовах невизначеності поглядів на причини, зміст, підсумки Другої світової війни, що нині панують серед країн – її безпосередніх учасниць (які сперечаються про те, хто розв’язав війну, хто в ній проти кого брав участь, хто кого переміг і коли вона завершилася), Китай готовий запропонувати свою цілком визначену версію подій того часу. Так, 3 вересня 2014 р. КНР уперше відзначила нове державне свято – День перемоги китайського народу в анти-японській війні; воно було засноване рішенням 12-ї сесії Постійного Комітету Всекитайських зборів народних представників. Голова КНР Сі Цзіньпін у цьому зв’язку наголосив, що велика перемога китайського народу у війні з Японією була для китайської нації історичним поворотним пунктом у процесі руху від подолання глибокої кризи до великого відродження. Газета “Женьмінь жибао” також писала, що глобальна гегемонія Заходу разом з війною завершилася назавжди. А для народів Азії, Африки та Латинської Америки післявоєнний період ознаменував початок нової ери. Ось чому перемога 1945 р. варта того, щоб її святкувати [7, с. 102].

Сьогодні китайське керівництво сприяє формуванню громадської думки з приводу того, що війна Японії проти Китаю була одним з “особливо важливих” епізодів Другої світової війни. У цьому зв’язку пропонується навіть перейменувати Другу світову війну у “Світову антифашистську війну”, що дозволить відповідним чином кваліфікувати військові дії Японії.

Коментуючи такі події, Є. Румянцев, зокрема, пише, що, якби не війна, КПК не стала б правлячою партією. У результаті Другої світової війни Китай, не здобувши жодної перемоги у великій стратегічній операції, звільнив свою окуповану японськими збройними силами територію руками союзників, їх же силами повернув землі, захоплені у нього Японією після війни 1894–1895 рр., добився анулювання нерівноправних договорів з іноземними державами, набув статусу великої держави, став одним із засновників ООН і постійним членом Ради Безпеки цієї організації тощо. Дійсно, “ця перемога гідна того, щоб китайський народ святкував її вічно”, – робить висновок автор [7, с. 113].

Проте найсильнішим аргументом на користь можливостей певного народу виступити з глобальною історичною місією, на нашу думку, слугує безперервна духовна робота його видатних мислителів. У цьому відношенні Китаю є на що спиратися, бо його ціннісний багаж створювався протягом декількох тисячоліть цивілізаційного розвитку. На межі XIX–XX ст. величезні інтелектуальні зусилля тут було докладено для переосмислення і модернізації історичного культурного спадку, кристалізації ціннісної доктрини китайського суспільства і обґрунтування загальносуспільного значення конфуціанського вчення.

На думку фахівців, модернізація системи традиційних китайських цінностей пов’язана, зокрема, з ім’ям видатного перекладача і мислителя

Янь Фу (1854–1921), який прояснив для народної свідомості поняття утопії як ідеального суспільного устрою у процесі перекладу китайською мовою праці Т. Гекслі "Еволюція і етика" *. Адаптуючи положення європейського концепту утопії як формули суспільного (державного) ідеалу до конфуціанського вчення та одночасно модернізуючи їх, Янь Фу провіщає, що головні сподівання людства пов'язані з приходом у світ великого правителя-мудреця, який зможе забезпечити нагальні життєві потреби населення не тільки своєї країни, але й усього соціуму. Діяльність такого мудреця мислитель порівнює з роботою садівника, який вмiло обрізає плодові дерева: подiбно до нього, мудрий правитель, як бур'ян, викорiнює негативні прояви суспiльства за допомогою добрих плодiв законiв та управлiння [8, с. 139].

Вiдштовхуючись вiд поняття утопiї, запропонованого в XVI ст. Т. Мором, Янь Фу розкривав його змiст як найкращої (iдеальної) державної органiзацiї, що формується "добрими плодами" належного урядування та законiв. Причиною, через яку така держава виявляється утопiєю, мислитель вважав вiдсутнiсть справжньої єдностi мiж людьми з давнiх-давен до новiтнiх часiв. Саме через соціальну роз'єднанiсть утопiя не має можливостi реально здiйснитись у формi певного державного устрою i змущена залишатися деяким уявним розумовим конструктором, недосяжним мiсцем суспiльного буття. Тим часом наступнi поколiння цiлком здатнi добитися її здiйснення, не покладаючись при цьому виключно на волю неба i природу, але спрямовуючи всi зусилля на впорядкування суспiльних вiдносин i встановлення досконалого розумного господарського порядку [8, с. 139].

Хоча наведена iнтерпретацiя утопiї бiльшою мiрою спiвзвучна китайському суспiльному iдеалу i, як вважають, не тотожна суспiльному iдеалу взагалi, зусилля Янь Фу, безперечно, заклали засади цiннiсного взаємозв'язку, наступностi китайського i європейського досвiду цивiлізацiйного будiвництва. При цьому серед безлiчi форм суспiльного iдеалу, зароджених у надрах китайської цивiлізацiї, найбільшiй iнтерес у контекстi загальнолюдського розвитку, на думку фахiвцiв, становлять концепти "Великого Єднання" (Да Тун) i "Колодязних полiв" (Цзин Тянь). Протягом двох тисячолiть вони справляли вплив на китайських iнтелектуалiв, а на межi XIX–XX ст. стали предметом глибокого переосмислення з боку iншого великого реформатора Кан Ю-Вея (1858–1927).

Вважається, що поняття "Велике Єднання" вперше з'явилося в "Канонi історичних переказiв" ("Шу цзин"), складання i редагування якого традицiйно приписується Конфуцiю. Теорiя "Колодязних полiв" запропонована мислителем Мен-цзи, що жив у 372–289 рр. до н. е. Дослiджуючи концепт "Колодязних полiв", Л. Васильев, зокрема, так прояснює його змiст. Квадратне поле розмiром близько 60 га (900 китайських "му")

* Крім зазначеного, Янь Фу здiйснив переклад китайською мовою трактатiв А. Сміта, Ш. Монтеск'є, Дж.Ст. Мілля та iнших авторiв.

розбивається на дев'ять рівних ділянок, на зразок ієрогліфа “колодязь” (цзин #), що дав назву всій системі (рис.). Вісім крайніх полів, які оброблялися хліборобами для власних потреб, Мен-цзи називає особистими, приватними (си). Серединне поле є загальним, суспільним (гун); воно оброблялося всіма вісьмома родинами спільно, а зібраний з нього продукт віддавався властям як рента – податок. Мен-цзи підкреслює при цьому, що поле “гун” оброблялося вісьмома землеробами в першу чергу, і до обробітку власних полів вони могли приступати тільки після завершення громадських робіт [9, с. 24].

приватне	приватне	приватне
приватне	Суспільне поле	приватне
приватне	приватне	приватне

Система “Колодязних полів” як трансформа суспільного єднання (тотожності, сумісності)

Вісім селянських господарств, об'єднаних у межах “колодязя”, становили самодостатню низову ланку суспільства – “сільце” (сян). Її жителі утворювали своєрідний соціальний мікрокосм, пронизаний відносинами добросусідства, взаємодопомоги і взаємного захисту. Така система, як вважають, не була виключно розумовим конструктом, а відображала реально існуючі в архаїчному Китаї порядки. Водночас вона є і згустком найбільш загальних уявлень китайської цивілізації – проекцією універсальної космологічної суспільної моделі в соціально-господарську сферу. При викладі концепції “Колодязних полів” Мен-цзи використовує поняття “єднання”, “об'єднання”, “тотожність”, “сумісність”. Словом “гун” (загальне, суспільне) одночасно позначається і центральне (серединне) поле, і спільна трудова діяльність на ньому, а термін “гун” означає і об'єднання громади (“сян”) до “колодязя”, і трудові зусилля її жителів при обробітку суспільного лану [8, с. 140–141].

Концепт “Колодязних полів” (див. рис.), відображаючи переплетіння реально існуючих та ідеальних суспільних відносин, за своїм змістом є певною суспільною трансформою. Так, тут суспільне поле (гун) не є “загальним” у сенсі його безпосередньої належності жителям даної громади; навпаки, центральне (серединне) положення зумовлюється його особливою

якістю і підкреслює його відмінність (нетотожність) — виокремленість із системи "приватних" полів. Так само і Піднебесна у стані "гун" не належить її жителям. Таким чином, конструкція "Колодязної землі" (мікрокосм) є аналогічною просторовій моделі Піднебесної (макрокосму): насправді громадська земля тут — це периферія, яка водночас є сукупністю приватних ділянок; суспільне поле "гун" перебуває всередині приватних володінь, оточене периферією, над якою панує. Спільність центрального поля передбачала не тільки його обробіток разом, але й належність цієї землі правителю, який, відповідно, мав титул "гун" — перший ранг знатності, що означав також "офіційний, урядовий, государів". Отже, схема "Колодязної землі" дає наочне уявлення про полюси соціальної ієрархії в суспільстві, а в репрезентативному сенсі є узагальненням народу, зазначає Д. Мартинов [8, с. 141].

Щодо концепції "Великого Єднання", то текст розділу "Записки про правила благопристойності" Канону, в якому її подано, є лапідарним; причому поняття "гун" і "тун" є ключовими для прояснення її сутності. Змістова формула концепції є такою: коли існувало Велике Дао, Піднебесна була "гун". Обирали добродесних, сприяли здібним; вчили вірності, вдосконалювали в дружлюбності. Тому для людей рідними були не тільки кровні родичі, дітьми були не тільки свої діти; старці мали притулок, щоб закінчити свої дні; сильні тілом були задіяні; діти мали можливість зростати; сироти, вдови, бобилі й каліки мали прожиток. Чоловіки мали належну частку, жінки — притулок. Люди не любили кидати добро на землю, але й не ховали його для себе; не любили не давати силам виходу, але й не працювали тільки на себе. Ось чому злих помислів не допускали, не грабували, не крали, смуті не чинили, ось чому, виходячи назовні, двері будинків не замикали. Це має назву Великого Єднання [8, с. 141].

Загальний сенс наведеної формули такий: "Піднебесна належала всім", — пише Д. Мартинов. Але при цьому для реального стану суспільства є характерною роздвоєність (розщеплення) на ідеальне і прийнятне. Фактично на момент написання відповідного канону "Велике Дао вже сховалося, Піднебесна належить сім'ям" [8, с. 141].

Як вже зазначалося, на межі XIX—XX ст. один з видатних представників китайської інтелектуальної еліти, політик і громадський діяч Кан Ю-вей зробив спробу модернізувати традиційні ціннісні вчення. Своєю головною місією мислитель вважав відкриття Великого Дао-шляху і у праці "Книга про Всесвітнє Єднання" намагався вирішити два завдання:

- здійснити інтерпретацію положень конфуціанства як універсальної суспільної доктрини;
- визначити платформу для синтезу західних і китайських політичних теорій [8, с. 142].

За основу новаторських інтерпретацій Кан Ю-вей обирає вчення Мен-ци, яке, на його думку, передбачає принципи майбутнього досконалого

соціального устрою – ери великої Рівноваги і Великого Єднання, коли для всіх людей сім'єю стає світ, егоїстичні спонукання долаються, а серця позбавляються користолюбства. Практична реалізація схеми “Колодязних земель” веде до справедливого розподілу матеріальних благ серед усіх жителів держави. Отже, влада, яка не може зносити чужих страждань і прагне до гуманного правління, повинна впроваджувати систему “Колодязних полів”, стверджує мислитель.

Характеризуючи переваги системи “Колодязних полів”, Кан Ю-вей розширює сферу її застосування. Крім відносин землекористування концептуально осмислені принципи рівності та справедливості можуть бути успішно імplementовані в індустріальну і торговельну сфери, бо “Конфуцій і Мен-цзи хотіли, щоб ніхто у світі не страждав від бідності” [8, с. 143]. Аналізуючи західні (зокрема, англійські) економічні теорії, мислитель не просто виявляє в них ідейну подібність до системи “Колодязних полів”, але й говорить про розвиток традиційних китайських концептів у працях західних учених.

Більше того, на думку Кан Ю-Вей, система реального соціально-економічного облаштування сучасного йому західного суспільства також ідейно підживлюється вченнями Конфуція і Мен-цзи, які є джерелами істинної демократії, справжнього народовладдя. Так, цитату з Конфуціанського “Чотирикнижжя” про те, що легендарні тирані давнини Цзе і Чжоу втратили імперію, тому що втратили свій народ, Кан Ю-вей інтерпретує так: “Народ прагне до заможності та відчуває відразу до бідності. Тому для нього слід відкривати джерела вигоди і давати можливість збагатитися” [8, с. 143].

Коментуючи положення Мен-цзи (які на диво співзвучні з ідеями А. Сміта) про те, що народ можна зробити багатим, якщо наглядати за обробіткою його ланів і встановлювати низькі податки, Кан Ю-вей розвиває та актуалізує їх. Якщо народ насолоджується добробутом, то це приведе до людяності, говорить він. Тільки після досягнення матеріального добробуту можна розглядати моральні принципи. Тільки за умови повних житниць, можна пізнавати ритуал. Тільки за умови, що їжі та одягу вдосталь, можна вказувати, що правильно [8, с. 143].

Кан Ю-вей намагається також провести паралелі між західними демократичними ідеалами і теорією “основи життя народу” Мен-цзи. Він вважає, що демократичні ідеї суспільного облаштування сформовані саме Мен-цзи. Інтерпретуючи положення Мен-цзи про те, що народ утворює головний елемент держави, а государ – останній, найлегший, Кан Ю-вей зауважує: система демократії, яка описана Мен-цзи, відповідає духу часу і світовим принципам, бо держава засновується для всього народу [8, с.144].

Проте при цьому йдеться не про пряме волевиявлення та безпосередню участь народу в справах громадського правління, бо потреби народу є вельми різноманітними та численними. Суспільні справи повинні

вирішуватися публічно, особливими порученнями-чиновниками, обраними народними представниками. Відносини населення і чиновників Кан Ю-вей порівнює з відносинами власника і прикажчиків у торговій фірмі (що, до речі, перегукується з новітніми концепціями державного управління), між господарем будинку і гостями. Причому саме народ є тут головою, господарем, паном; чиновник же, відповідно, — працівником, гостем, служителем [8, с. 144].

Кан Ю-вей вважає, що основи теорії Мен-цзи реалізовані на сучасному йому Заході. Той, до кого народ звертається, обирається демократично, як президенти США або Швейцарії, пише він. Політика сьогодні в таких країнах, як Франція, США, Швейцарія та ін., наближається до існуючої в епоху Великого Єднання, коли все, що під Небесами, належало всім, і обиралися найдостойніші та найздібніші. "І це все знав Мен-цзи" [8, с. 144].

Таким чином, з трактатів Мен-цзи Кан Ю-вей кристалізує ідеї парламентської демократії, зауважуючи при цьому, що справжнім творцем уявлень про народовладдя є Конфуцій, а Мен-цзи лише розвиває їх. Відповідно до такого підходу, політична концепція Мен-цзи, що відобразила ідеали суспільного устрою китайської давнини, на межі XIX–XX ст. дістала втілення у провідних державах Заходу. Отже, між новоевропейськими політичними теоріями і китайською традиційною філософією встановлюється глибинна типологічна спорідненість, у межах якої конфуціанство може виступати універсальною ідейною платформою для справедливої організації суспільного життя.

Висновки

Таким є підсумок реформаторської діяльності видатних китайських мислителів, спрямованої на прояснення і модернізацію ціннісної суспільної доктрини. З урахуванням сказаного виходить, що Китай сьогодні цілком здатний приміряти на себе регалії глобального економічного лідера і запропонувати як оформлені положення певної універсальної політико-соціологічної доктрини суспільного облаштування.

Тим часом за своєю природою самотутня ціннісна доктрина Китаю залишається традиційною (а не просторово-часовою). Вона має соціологічно-філософський характер і сьогодні потребує подальшої модернізації — економічного переосмислення. Поза таким осмисленням концепції "Великого Єднання" і системи "Колодязних полів" (які, безсумнівно, являють собою видатний вклад у скарбницю світової суспільної думки) не перетікають у простір економічного, не вкорінюються в ньому, а отже, і не набирають сили глибинного суспільного перетворення. Розвиваючи слова К. Маркса про те, що філософи лише по-різному пояснювали світ, тоді як справа стосується того, щоб змінити його, можна сказати: тільки економічна наука здатна каталізувати позитивні глобальні суспільні трансформації за допомогою з'ясування й відновлення істинного змісту соціально-економічного інституту.

У цьому зв'язку Китай, за всієї глибини своїх морально-етичних учень, не може претендувати на місце безумовного глобального лідера. Незважаючи на його зростаючу рік у рік економічну могутність, не вона сама по собі, але ідейна перевага Заходу, зокрема США як центру професіональних економічних досліджень і методологічного монополіста течії мейнстрім, зумовлює глобальну економічну гегемонію. Доктрина неокласичного синтезу як методологічна платформа сучасної економічної науки постійно піддається критиці за свою маргінальність, небезпечну теоретичну односторонність, які зумовлюють нарощування кризових явищ у глобальній системі суспільного господарства. Але після розпаду системи традиційного соціалізму та девальвації теорії марксизму вона не відчуває серйозних загроз і перешкод для свого ідейного домінування. Разом з тим не відчувають перешкод для глобальної гегемонії й країни Заходу, які сповідують зазначену доктрину. У цьому сенсі Китай сьогодні не може підкріпити свої глобальні амбіції пропозицією адекватної економічної теорії, бо його суспільний устрій неявно продовжує зумовлюватися положеннями традиційної теорії марксизму [10, с. 6], яка безпосередньо не може бути детермінована системою конфуціанських цінностей.

Тим часом гідна суспільна відповідь на глобальні виклики буття пов'язана із становленням нового, релятивістського, економічного наукового знання, яке не відкине минулі традиції, але зуміє відновити їх, вдихнувши життя у "старі" категорії та поняття і сформувавши платформу для соціально-економічного осмислення теорії відносності [11, с. 7–12; 12, с. 4–5; 13]. За відсутності такого вчення, навіть незважаючи на тимчасовий "вимушений відхід" з глобальних економічних позицій, США можуть не боятися свого повалення з глобального політико-економічного п'єдесталу.

Список використаної літератури

1. Господство Китая. К чему ведет политика Трампа // Корреспондент. – 2017. – 30 января [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korrespondent.net/world/3807903-hospodstvo-kytaia-k-chemu-vedet-polytyka-trampa>.
2. Стена, а не Стрела. Пустующий постамент могущества. – 2008. – 25 сентября [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conspirology.livejournal.com/3016.html>.
3. *Kissinger H.* On China. – N.Y. : Penguin Press, 2011. – 624 с.
4. *Friedberg A.L.* A Contest for Supremacy: China, America and the Struggle for Mastery in Asia. – N.Y. : W.W. Norton and Company, 2011. – 384 p.
5. *Натан Дж.Э.* Чего хочет Китай? ; [пер. с англ. А. Музафаровой] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalaffairs.ru/book/Chego-khochet-Kitai-15369>.
6. *Бергер Я.М.* Экономическая стратегия Китая. – М. : Форум, 2009. – 560 с.

7. Румянцев Е. Другой угол зрения. Как в КНР теперь видят Вторую мировую войну // Россия в глобальной политике. – 2015. – № 5. – С. 101–113.

8. Мартынов Д.Е. "Утопия" Запада и "Великое Единение" Китая: к проблеме рецепции и эволюции терминологии // Вопросы философии. – 2010. – № 7. – С. 137–148.

9. Васильев Л.С. Проблема цзин тянь / Китай. Япония: история и филология. – М. : Изд-во восточной литературы, 1961. – 329 с. – С. 24–38.

10. Михеев В., Луконин С., Чже С. Китай: режим личной власти и новая пятилетка // Мировая экономика и международные отношения. – 2016. – № 10. – С. 5–16.

11. Артемова Т.И. Стоимость и цена: логико-исторический процесс формообразования. – К. : Основа, 2006. – 444 с.

12. Гриценко А. Структура ринкової трансформації інверсійного типу // Економіка України. – 1997. – № 1. – С. 4–10.

13. Ольсевич Ю. К релятивистской экономической теории // Вопросы экономики. – 1995. – № 6. – С. 4–14.

References

1. *Gospodstvo Kitaya. K chemu vedet politika Trampa* [The domination of China. What is the policy of Trump]. *Korrespondent – Correspondent*, 2017, January 30, available at: <http://korrespondent.net/world/3807903-hospodstvo-kytaia-k-chemu-vedet-polytyka-trampa> [in Russian].

2. *Stena, a ne strela. Pustuyushchii postament mogushchestva* [The wall, not the Arrow. The empty plinth of power]. 2008, September 25, available at: <http://conspirology.livejournal.com/3016.html> [in Russian].

3. Kissinger H. *On China*. N.Y., Penguin Press, 2011.

4. Friedberg A.L. *A Contest for Supremacy: China, America and the Struggle for Mastery in Asia*. N.Y., W.W. Norton and Company, 2011.

5. Nathan A.J. *Chego khochet Kitai?* [China's search for security], available at: <http://www.globalaffairs.ru/book/Chego-khochet-Kitai-15369> [in Russian].

6. Berger Ya.M. *Ekonomicheskaya Strategiya Kitaya* [China's Economic Strategy]. Moscow, Forum, 2009 [in Russian].

7. Rumayntsev E. *Drugoi ugol zreniya. Kak v KNR teper' vidyat Vtoruyu mirovuyu voynu* [How the Second World War is now viewed in PRC]. *Rossiya v global'noi politike – Russia in global affairs*, 2015, No. 5, pp. 101–113 [in Russian].

8. Martynov D.E. *"Utopiya" Zapada i "Velikoe Edinenie" Kitaya: k probleme retseptsii i evolyutsii terminologii* ["Utopia" of the West and "Great Unity" of China: to the problem of reception and evolution of terminology]. *Voprosy filosofii – Questions of philosophy*, 2010, No. 7, pp. 137–148 [in Russian].

9. Vasil'ev L.S. *Problema tszin tyan', v: Kitai. Yaponiya: Istoriya i Filologiya* [The Jing Tien Problem, in: China. Japan: History and Philology]. Moscow, PH of oriental literature, 1961, pp. 24–38 [in Russian].

10. Mikheev V., Lukonin S., Jeh S. *Kitai: rezhim lichnoi vlasti i novaya pyatiletka* [China: Personal Power Regime and New Five-Year Plan]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya – World Economy and International Relations*, 2016, No. 10, pp. 5–16 [in Russian].

11. Artomova T.I. *Stoimost' i Tsena: Logiko-Istoricheskii Protsess Formoobrazovaniya* [Cost and Price: Logical-Historical Process of Shaping]. Kyiv, Osnova, 2006 [in Russian].

12. Grytsenko A. *Struktura rynkovoï transformatsii inverziinoho typu* [Structure of market transformation of the inversion type]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 1997, No. 1, pp. 4–10 [in Ukrainian].

13. Ol'sevich Yu. *K relyativistskoi ekonomicheskoi teorii* [To the relativistic economic theory]. *Voprosy Ekonomiki – Questions of Economy*, 1995, No. 6, pp. 4–14 [in Russian].
